ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№7
2025

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 268 sahifa,
1-iyul, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:
Umarova H. O'. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti rektori
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A`ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Doniyorov S. M. –"Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Umarova H. O‘. – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne’matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Karimova E’zoza Gapirzhanovna – Rector of the Nizami National Pedagogical University of Uzbekistan

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G‘. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg‘izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma’murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O‘zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – **Doctor of Pedagogical Sciences, Professor**
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA SODERJANIE CONTENTS

MUNDARIJA

Konvergent tahririyat mas'uliyati: Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayonini yoritish tendensiyalari 16
Doniyorov Salim Musurmonovich

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy bilimlarini shakllantirish 23
Nazarov Odil Omanqulovich

"Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"da ijtimoiy-pedagogik hamkorlikning o'rni 27
Abirova Umida Nazarovna

Maktabgacha yoshdagi bolalarda uchraydigan nutq nuqsonlarini oldini olish va uning ahamiyati 30
Akramov Dostonbek Ikromjon o'g'li

Pedagogik jarayonda axloqiy qarashlarni shakllantirish usul va vositalari 34
Xudoykulova Shaxlo Mamaniyozovna

Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining ijodkorligini rivojlantirishda ta'limiy o'yinlarning ahamiyati 38
Salimova Dilmira Farxodovna

Aholining iqtisodiy axborot savodxonligini oshirishdagi muammo va kamchiliklar 41
Rajabov Asliddin Xolmirzayevich

Favqulodda vaziyatlar yo'nalishi ta'limida muloqotning ahamiyati 44
Boltayev Baxtiyor Yunusovich

Biologiya ta'limi va raqamli texnologiyalar 48
E. Po'latova

Boshlang'ich ta'limga tayyorlov guruhi bolalarini kasbga yo'naltirishda stem yondashuvining ahamiyati ... 51
Egamova Ravshanoy Surobjonovna

O'zbekiston TIMSS natijalarini qanday yaxshilashi mumkin? Innovatsion ta'lim yondashuvlari va samarali strategiyalar 55
G'aynidd inov Shayxislom Tolibjon o'g'li

Nutq kamchiliklarini bartaraf etishda mutaxassislar hamkorligi 60
Isayeva Mushtariy Alisher qizi

Developing Student's Critical Skills Through Technology-Enhanced English Lessons 63
Mavlonova Dildora Shuxrat qizi

Bahrom Ro'zimuhammad she'rlarini o'qitishda integratsiya usulidan foydalanish 67
Nomozova Dilobar Suyun qizi

Aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarda altruizm ko'nikmalarini shakllantirish: bosqichlar va tamoyillar 72
Norboyeva Moxigul Shavkat qizi

3D Modeling of Virtual Chemical Laboratories 75
Qayumov Jamshid Ma'rufjon o'g'li

Fostering Metacognitive Skills in Efl Learners Through Ai-Supported Instruction: a Review of Recent Literature 80
Ruzieva Maftuna

Onlayn va gibrid ta'lim sharoitida mashinasozlik texnologiyasi faniga qiziqishni oshirishning nazariy asoslari 85
Sarimsakova Soxibaxon Raxmonjanovna

Loyihalashtirilgan integral darslar samaradorligi (9-sinflar uchun "Metallar va ularning umumiy xususiyatlari" mavzusida) 88
Sharipova Hakima Shavkatovna

Metacognition and Self-Regulated Learning 92
Turayeva Nazira Ibragimovna

Методические возможности совершенствования обучения научной письменной речи на основе коммуникативно-деятельностного подхода 95
Меденцева Наталья Петровна

Transformatsion jarayonlarda tibbiyot oliy ta'lim muassasalari raqobatbardoshligini oshirish strategiyalari 100
Jonibekov Jasur Jonibekovich

O'zbek milliy musiqasi: boy madaniyat va san'atning ajralmas qismi 105
Rustamova Maxsuma Farxodbek qizi

Sharq va G'arbda tibbiyot fanlarining yaratilishi tarixi 108
Bakayev Najmiddin

Didaktik o'yinlar bola faoliyatining asosiy vositasi sifatida 112
Egamova Madina Qobil qizi

Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalarining konvergent-kreativ tafakkurini takomillashtirishning didaktik asoslari 116
Egamova Shukriya Amanovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida universal ta'lim faoliyatlari orqali tarbiyaviy maqsadlarga erishish imkoniyatlari 119
G'aybullayeva Nafisaxon Nosirjon qizi

Matematika o'qitishning klassik metodlaridan zamonaviy usullariga o'tish 124
G'ofurov Jamoliddin Xusniddinovich

Jahon miqyosida maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari 128
Hoshimova Dilnoza Boymirzoyevna, Mahmudova Zulfiya Homidovna

Bo'lajak o'qituvchilarning prognostik kompetensiyasini rivojlantirish tamoyillari 131
Ikromova Munisa Sheraliyevna

Bo'lajak muhandislarni kasbiy tayyorgarligini grafik ma'lumotlar asosida oshirishning didaktik asoslari 134
Jumanazarova Zuhra Qosimjonovna

Sport va jismoniy tarbiya pedagogikasida innovatsion metodlar 138
Jumanova Iroda Shokirjon qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish 141
Jumayeva Sarvinoz Ilhombekovna

Talabalarda nutqiy tarkibiy tuzilmalarni shakllantirish texnologiyasi 145
Kiyamova Maxbuba Sultanovna

Innovatsion yondoshuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning amaliy jihatlari 148
Mamadiyorov Jamol

Ingliz tili matnlarini o'rganishda 6-sinf o'quvchilarining grammatik kompetensiyasini oshirish va tatbiq qilishning samarali usullari 152
Sharipova Firuza Mehriddinovna

Kar va zaif eshituvchi yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirish modeli 155
Tursunov Hojiakbar Hamidullo o'g'li

Maktabgacha ta'limda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim – pedagogik muammo sifatida 159
Xallokova Maksudaxon Ergashevna

Altruistik xulq-atvorning shaxsiy va ijtimoiy determinantlari 162
Xatamova Ferangiz Ibodulloyevna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-pedagogik mahoratini teatr pedagogikasi vositalari orqali rivojlantirishning xorijiy va milliy tajribasi 166
Xudoyberganova Matluba Qulsoxatovna

Refleksiv yondashuvning ta'lim jarayonidagi o'rni va afzalliklari 170
Yodgorova Gulrux Farhodovna

Совершенствование методики формирования компетентности будущих студентов-искусствоведов в условиях цифрового образования 174
Юлдашев Эргаш Сабирович

O'z-o'zini rivojlantirish tushunchasi va uning pedagogik mohiyati 177
Kudenov Temurbek Maxsetbaevich

Boshlang'ich sinf o'qish darslarida hikoya janrini o'qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish dolzarb muammo sifatida 180
Ergasheva Shoxida Nurmuxammadovna

Ingliz tili darslarini interaktiv tashkil etishda raqamli ta'lim vositalarining o'rni va metodik yondashuvlar 185
Raxmatullayeva Barno Baxtiyor qizi

The Effectiveness of Using Podcasts to Enhance Listening Comprehension and Vocabulary Acquisition in Secondary School English Classes 189
Meliboyev Zuxriddin Isroil ugli

O'zbekiston tarixi darslarida pedagogik improvizatsiyani texnologiyalashtirish va raqamlashtirish imkoniyatlari 192
Ergasheva Muhayyoxon G'anijonovna

Tasviriy faoliyat vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning samaradorligi 196
Arslanova Umidaxon Komiljon qizi

Baxtli pedagoglar sirlari yoki kasbdagi subyektiv farovonlik 201
Adilova Zulfiya Djavdatovna

Ayollarning siyosiy faolligini oshirishda gender kvotalarining o'rni 204
Abdukaxorova O'g'iloy Isroiljon qizi

The Content of Developing Students' Communicative Culture Through a Bilingual Approach 207
Abdukhalilova Feruzakhon Ulugbek kizi

Maktabgacha yoshdagi nutqida kamchiligi bo'lgan bolalar so'zlashuv nutqini shakllantirishda o'yin texnologiyalaridan foydalanish ahamiyati 210
Abdullayeva Ugiloy Djurayevna

Chet tili intellektual va kasbiy rivojlanish kaliti 214
Aripova Sayida Abdulaxatovna

Raqamli etiket: zamonaviy ta'limda yangi madaniyat talabi 217
Rasuljon Atamuratov

Raqamli xiyonat: zamonaviy munosabatlar va sodiqlik inqirozi 221
Azizova Shodiya Utkur qizi

Badiiy tarjimada leksik birliklarning lingvomadaniy aspektlari 224
Mardiyeva Maxbuba Shavkatovna

O'quvchilarda funksional savodxonlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturiy platformani pedagogik loyihalash 228
Obloqulov Sulaymon Maxmayusuf o'g'li

Kurashchilar orasida jarohatlarning oldini olish: reabilitatsiya va profilaktik uslublar 232
Ochilova Sarvinoz Salim qizi

Xalq og'zaki ijodi vositasida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishga tayyorlashning pedagogik-psixologik jihatlari 236
Oxunova Nozimaxon Mirzag'ulom qizi

Loyiha asosidagi o'qitish orqali yoshlarda liderlik qobiliyatini rivojlantirish usullari 239
Risvayeva Charos Zaydilla qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'yinlar vositasida o'rgatishga qaratilgan mashq va topshiriqlarning samaradorligi 242
Toshniyozova Dildora, Meliyeva Nargizaxon

Bo'lajak o'qituvchilarni tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirish modeli 245
Tursunova Dilnoza Adhamjon qizi

Shaxs rivojlanishida pedagogika va psixologiyaning o'rni 248
Umirova Guldona Jamoliddin qizi

Toshkent shahri havosi ifloslanishining sabablari va oldini olish choralari 251
Ungalov Akmal Navruzovich

Sun'iy intellekt asosida tuzilgan interaktiv platformalar va ulardan foydalanuvchi tajribasi 254
Xabirova Zulfiya Anvarbekovna

Talabalar ijtimoiy faollik indeksini rivojlantirishda tyutorlik faoliyatining o'rni va ahamiyati 257
Xamrakulov Jasurbek Muxammadjon o'g'li

Hozirgi davr pedagogikasida sharqona ta'limning ahamiyati 260
Yuldasheva Mastura Islamovna

Пословицы и поговорки как отражение картины мира 263
Алламбергенова Шахноза Садатдиновна

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI TARIXIY VA MA'NAVIY IDEALLARGA AKSIOLOGIK MUNOSABATINI RIVOJLANTIRISH MODELI

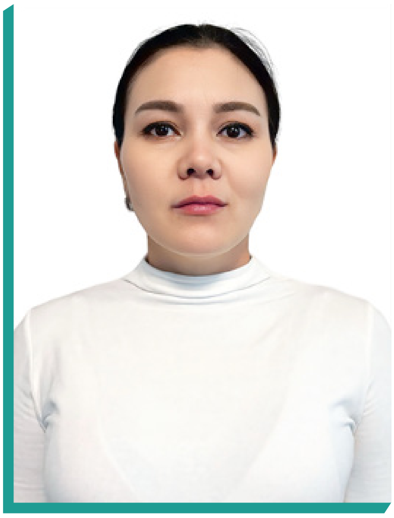

UDK: 378.014.15

Tursunova Dilnoza Adhamjon qizi
Qo'qon davlat universiteti tayanch doktoranti
OrcID: 0009-0009-0887-6887

Annotatsiya: Maqolada bo'lajak o'qituvchilarning tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari, ushbu munosabatni shakllantirishning metodik tizimi va samaradorligi o'rganilgan. Shuningdek, bo'lajak o'qituvchilarning tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirish modeli tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: tarixiy va ma'naviy ideal, aksiologik munosabat, takomillashtirish, pedagogik, texnologik, model, didaktik, shakl, metod, vosita, baholash.

Abstract: The article explores the theoretical and methodological foundations for developing future teachers' axiological attitude towards historical and spiritual ideals, the methodological system for cultivating such attitudes, and the effectiveness of this development. The pedagogical content and axiological foundations for building future teachers' understanding of historical and spiritual ideals are also analyzed.

Key words: historical and spiritual ideal, axiological attitude, improvement, pedagogical, technological, model, didactic, form, method, tool, evaluation.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретико-методологические основы формирования ценностного отношения будущих учителей к историческим и духовным идеалам, методическая система формирования такого отношения, а также эффективность этого процесса. Проанализированы педагогическое содержание и аксиологические основы формирования знаний будущих учителей об исторических и духовных идеалах.

Ключевые слова: историко-духовный идеал, аксиологическое отношение, совершенствование, педагогический, технологический, модель, дидактический, форма, метод, инструмент, оценка.

KIRISH

Yangi O'zbekiston taraqqiyot bosqichida ijtimoiy-ma'naviy yuksalish milliy o'zlik, tarixiy xotira va qadriyatlar asosida amalga oshirilmoqda. Bu jarayonda yosh avlod ongida milliy qahramonlar va tarixiy ideallarga nisbatan hurmat, sadoqat hamda ongli yondashuvni shakllantirish dolzarb vazifaga aylangan. Ta'lim jarayonida bo'lajak tarix o'qituvchilari nafaqat tarixiy bilimlarni egallashi, balki ularni aksiologik yondashuv orqali talabalarga yetkazish ko'nikmasini shakllantirishi muhimdir. Bunday kompetensiya, avvalo, tarixiy tafakkur, ma'naviy qadriyatlarga sodiqlik va analitik fikrlash asosida rivojlanadi. Tarixiy merosning qayta tiklanishi va milliy o'zlikni anglash ijtimoiy ongda ijobiy o'zgarishlarga olib kelmoqda. Ushbu o'zgarishlar o'z navbatida yoshlarning qalbi va ongiga chuqur ta'sir etib, ularda kelajakka ishonch, vatanparvarlik, erkinlik va ozodlik tuyg'ularini mustahkamlashga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tarixiy va ma'naviy ideallarga doir ilmiy izlanishlarning yoshlar ta'lim-tarbiyasiga ta'siri muammolari B. To'ychiyev, I. Inoyatov, M. Abilov, V. Kaloshin, O. Abdrasulov, A. Sa'diyev, E. Safayeva, N. Remeyev, Y. G'affarov, T. Toshpo'latov, S. Mahkamov, R. A. Mulladjonova, O. Musurmonova, N. Ortiqov, B. Xodjayev, N. M. Egamberdiyeva, Q. Shonazarov, H. Boltaboyev, G. Zaripova, N. Komilov, U. Mansur, U. Mahkamov, S. Nishonova, N. Ortiqov, O. Musurmonova, K. Qilichevalar tomonidan tadqiq etilgan.

Xorijiy olimlardan R. Mixner, S. Kautz, J. Sitser, Fernand Grenand, Frederik Starr, Eyji Mano, Magida Mahluf, Mark Bonnel, Yul Yanssens, Masataka Takeshita, Shi Yunli kabilar talaba-yoshlarning tarixiy va ma'naviy ideal-

larga aksiologik munosabatini rivojlantirishdagi vazifalar, zaruriy choralar va mavjud muammolarning tahliliga bag'ishlangan ilmiy izlanishlarni amalga oshirganlar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

"Tarix o'qitish metodikasi" va "O'zbekiston tarixi" fanlari asosida bo'lajak o'qituvchilarda tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatni rivojlantirishning asosiy shart-sharoitlaridan kelib chiqqan holda hamda o'qituvchi faoliyatining asosiy tavsifi va natijalariga tayangan holda tizimli yondashuv asosida tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatni rivojlantirishning to'rt darajasi ajratib ko'rsatiladi.

Birinchi daraja – boshlang'ich (reproduktiv) bosqich bo'lib, u milliy tarbiya asoslarini nazariy va amaliy jihatdan o'zlashtirish, pedagogik vazifalarni nostandart tarzda hal etish hamda barqaror bo'lmagan sifat natijalari bilan tavsiflanadi; bu bosqichda yetakchi faoliyat turi – reproduktiv hisoblanadi.

Ikkinchi daraja – o'rta (produktiv) bosqich bo'lib, bunda ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatga doir kasbiy ko'nikma va malakalarni egallash, amaliyotda mavjud aksiologik ta'lim-tarbiya usullaridan foydalanish, pedagogik vazifalarni qisman nostandart tarzda hal etish va faoliyatning ayrim turlarida samarali ko'rsatkichlarga erishish kabi belgilar mavjud; ushbu bosqichda yetakchi faoliyat turi – produktiv faoliyat sanaladi.

Uchinchi daraja – o'rtacha yuqori (produktiv-ijodiy) bosqich bo'lib, bu bosqichda bir qator rivojlangan ko'nikma va malakalar, ilg'or tajribadagi faoliyat usullaridan foydalanish, ta'lim-tarbiya shakl va metodlarini izlab topish, shuningdek, barqaror sifat natijalari bilan ajralib turadi; bu bosqichdagi yetakchi faoliyat turi esa produktiv-ijodiy hisoblanadi.

To'rtinchi daraja – yuqori (ijodiy) bosqich bo'lib, unda ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatga doir yuqori darajada shakllangan kasbiy ko'nikmalar tizimi, fanlar doirasida va yaxlit tarzdagi ijodiy faoliyat, nostandart va yuqori sifat ko'rsatkichlari, yangiliklarni izlab topishdagi samaradorlik kabi mezonlar asosida baholanishi mumkin; bu bosqichda yetakchi faoliyat turi – ijodiylikdir.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazkur darajalarga asoslangan holda, biz tizimli yondashuv asosida "Tarix o'qitish metodikasi" va "O'zbekiston tarixi" fanlari asosida bo'lajak o'qituvchilarda ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatni rivojlantirishning uch bosqichli modeli aniqlashtirildi. Maqsadli bosqich – modelning tizim hosil qiluvchi komponenti hisoblanib, "maqsadli-motivatsion komponent" deb nomlangan. Bu bosqichda interaktiv metodlar hamda treninglardan foydalangan holda bo'lajak o'qituvchilarning tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirish jarayoni yo'nalishi ta'minlab beriladi. Bo'lajak o'qituvchilarning tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirishga ehtiyoj, birinchi navbatda, zamonaviy jamiyat ijtimoiy buyurtmasi sifatida vujudga keladi.

Nazariy bosqich – nazariy-motivatsion komponent asosida ochib berilgan bo'lib, unda bilimlarni rivojlantiruvchi asoslar: malaka talablari, fan dasturlari va o'quv adabiyotlari, mustaqil ta'lim mazmuni, xorij tajribasi hamda 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni nazariy va metodologik asos bo'lib xizmat qildi. Shu standartlar asosida nazariy bosqichni amalga oshirish mumkin bo'ladi. Mazmunli bosqich – bo'lajak o'qituvchilarning tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirishning uslubiy-didaktik ta'minotini shakllantirish; interaktiv metodlar va treninglardan foydalanishni joriy etish; talabalarda tarixiy va ma'naviy ideallarga oid bilimlarning rivojlanganligini aniqlovchi tajriba-sinov ishlarini tashkil etish, o'tkazish va amaliyotga tatbiq etish kabi vazifalarni bajarishda o'quv-ilmiy, ijtimoiy-madaniy, faoliyatning turli xil ko'rinishlarida tarixiy tafakkurni shakllantirish, o'quv-uslubiy ta'minotni mazmunan boyitish orqali individuallik, rivojlantiruvchi ta'lim, tizimlilik va izchillik, ilmiylik va amaliy qo'llanish kabi tamoyillarga tayanildi.

Tashkiliy bosqich – bo'lajak o'qituvchilarning tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirish jarayonidagi tashkiliy masalalar va bajarilishi lozim bo'lgan ustuvor vazifalar belgilandi. Unda bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashni modernizatsiyalash, xalqaro tajribalar asosida o'quv reja, fan dasturi va sillabuslarni ishlab chiqish, tarix fanini o'qitishni milliy yuksalish konsepsiyasi bilan integratsiyalash, yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratish va ularda tarixni tushunishga yangicha yondashuvlarni olib kirish, raqamli ta'lim, sun'iy intellekt va axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalanish hamda tarixni ma'naviy tarbiya vositasiga aylantirish kabi muhim vazifalar ilgari surildi. Baholash bosqichi – bo'lajak o'qituvchilarning tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlanganligi tegishli usullar va nazorat materiallari asosida o'lchanadi. Ushbu munosabatning rivojlanganlik darajasini obyektiv baholash uchun har bir bosqichni aniqlovchi, izlanuvchi va shakllantiruvchi tashxisdan o'tkazish ko'zda tutilgan. Bo'lajak o'qituvchilarning tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlanganlik darajalari quyidagi mezonlar – kognitiv, faoliyali va kreativ – hamda past, o'rta va yuqori darajalarda aniqlanadi.

Natijada bo'lajak o'qituvchilarning tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirish metodikasi takomillashtirildi. Bo'lajak o'qituvchilarni tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayon o'z navbatida texnologik yondashuvga asoslanishi lozim. Tarbiyaga texnologik yondashuv – tarbiya natijalariga asoslanib, tarbiyaning maqsad va vazifalarini oydinlashtirish, tarbiya jarayonining har bir bosqichini alohida-alohida loyihalash, tarbiyaning shakl, metod va vositalarini aniq belgilab olishga qaratilgan tizimli jarayon. Texnologik yondashuv imkoniyati tarbiya jarayonining o'zida uning ko'p omilliligi – turli-tuman omillar ta'siriga uchrashi, natijalarning tezda namoyon bo'lmasligi, tarbiyachi faoliyatining (bevosita yoki bilvosita) yo'naltirilganligi, ko'p bosqichlilik bilan bog'liq ravishda mujassamdir. Ko'p bosqichlilik talabaning u yoki bu sifat haqida tasavvur darajasidan tushunchaga va keyinroq o'zlashtirilganlariga muvofiq harakat qilish ko'nikmasini shakllantirish hamda to'g'ri xulq-atvor odatlarini shakllantirishga o'tish bilan tavsiflanadi. Shunga asosan V.S. Selivanov tarbiya jarayoni, uning bosqichlari ketma-ketligi murakkab o'ziga xoslikka ega ekanligi haqidagi xulosaga keladi. Tarbiya, shaxs sifatlarini shakllantirish emotsional yo'nalganlik, xulqning ma'lum shakliga ijodiy munosabat uyg'otishdan boshlanadi. Ikkinchi bosqich – harakatni to'g'ri bajarish malakasini, ya'ni to'g'ri xatti-harakat qilishni mashq qilish sanaladi. Keyinchalik harakatni unga ijobiy munosabat bilan ko'p marta bajarish davomida oqilona xulq-atvorga odatlantiriladi. Tushunchani o'zlashtirish (shakllantirish) – tarbiya jarayonining keyingi bosqichi. O'zlashtirilgan tushunchalar asosida ijtimoiy xulq tajribasi tashkil qilinadi.

Bo'lajak o'qituvchilarning tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirishda auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar uchun tarbiyaviy vaziyatlar texnologiyasini qo'llash yaxshi samara beradi. Tarbiyaviy vaziyatlar texnologiyasi deganda, axloqiy vaziyatlarni hal etish yo'llarini asoslash asosida mustaqil mushohada qilish; ma'lum bir ketma-ketlik, pedagogik jarayonni muntazam nazorat qilib borish va korreksiyalash asosida, pedagog tomonidan qo'llaniladigan xilma-xil metod va usullar yordamida talabalarda madaniy xulq-atvor ko'nikmalarini shakllantirishga imkon beruvchi, maqsadga yo'naltirilgan tarzda tashkil etiladigan muammo va yechimlar tizimi tushuniladi. Talabalarda tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatni shakllantirish bo'yicha talaba bilan sinfdan tashqari ishlar jarayonida qo'llaniladigan tarbiyaviy vaziyatlar texnologiyasini modellashtirish pedagogik jarayon ishtirokchilarining subyektiv tarkibi, faoliyatning maqsadga yo'nalganligi, mazmunli (tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatni shakllantirishning tuzilmasi va pedagogik shart-sharoitlar, yondashuvlar, shakl va vositalar) va natijaviy komponentlarni hisobga olishni talab etadi.

XULOSA

Yuqoridagilarga asoslanib, bo'lajak o'qituvchilarning tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirish modeli ishlab chiqildi. Ushbu modelda bo'lajak o'qituvchilarning tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirish kognitiv, aksiologik, kommunikativ faoliyatga doir, refleksiv usullarga tayangan holda – vaziyatli topshiriqlar, guruhiy munozaralar, o'quv loyihalari orqali ushbu komponentlarni shakllantirish asosida amalga oshiriladi. Tarixiy va ma'naviy ideallarga oid bilimlarni shakllantirishda tarixiy qahramonlar va ijtimoiy liderlarga xos bo'lgan fazilatlarning axloqiy mezonlari sifatida – tarixiy shaxslardagi fidoiylik, mas'uliyatlilik, qahramonlik, chidamlilik, sadoqat, oriyat va g'urur kabi xususiyatlar asos bo'lib xizmat qiladi. Tarixiy ideallar orqali talabalarni tarix faniga qiziqtirish murakkab pedagogik jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonning bilish maqsadi – umuminsoniy, axloqiy fazilatlarni namoyon etgan tarixiy qahramonlarning hayoti, fikr-xayollari, intilishlari, hayot tarzi va ruhiy kechinmalari asosida talabalar qalbida Vatanga sadoqat tuyg'usini shakllantirishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Kelby Mason, Chandra Sripada, Stefen Stich. The Philosophy of Psychology. N.G., 2016. Лич Д. Прикладной анализ поведения. – М.: Оперант, 2015.
2. Normurodov Q. Tarixiy ong va yosh avlod tarbiyasi // O'zbekistonda pedagogika fanlari jurnali. – 2020. – №3. – B. 22–25.
3. Tate D. S. Increasing the retention of American Indian students in professional programs in higher education / D. S. Tate, C. L. Schwartz // Journal of American Indian Education. – 1993. – Vol. 32. – P. 21–31.
4. Агзамходжаева С.С. Ижтимоий идеал ва Ўзбекистонда маънавий тараққиёт муаммолари. Автореф. дис. … докт. фалс. фан. – Тошкент: Фалсафа ва ҳуқуқ институти нашриёти, 2008. – 54 б.
5. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунчалар, атамалар ва тамойиллар (қисқача изоҳли тажрибавий) луғат. – Т.: Файласуфлар миллий жамияти, 2002. – Б. 12–15.
6. Соколова И.И., Колесникова А.С. Современная зарубежная компаративная педагогика и философия образования. – М.: ФГНУ ИТИП РАО, Издательский Центр ИЭТ, 2013. – 328 с. – С. 254.
7. Яценко А.Н. Целеполагание и идеал. – Киев: Наука, 1977. – 171 с.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

›AKTABGACHA VA
MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №7

© Materiallar koʻchirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.